

บทบาทของวัฒนธรรมในการเรียนการสอน ภาษาต่างประเทศ

วัลยาพร นาวิการ

ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ สิ่งซึ่งผู้สอนมักคำนึงถึงและให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ ความถูกต้องแม่นยำทางไวยากรณ์ การรู้จักคำศัพท์และการอ่านออกเสียงคำให้ชัดเจน ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา มักจะถูกมองว่าเป็นเกร็ดความรู้ปลีกย่อยซึ่งสำคัญน้อยกว่า บางครั้งก็ถูกทะเลาะทอดทิ้งไปบ้าง แต่โดยที่จริงแล้ววัฒนธรรมและภาษาเป็นของคู่กัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ภาษาไม่ใช่สิ่งที่อยู่โดดๆ แต่มีโครงสร้างอยู่บนขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเครื่องสะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่วิธีการประเพณีปฏิบัติ ความเชื่อและทัศนคติของกลุ่มชนเจ้าของภาษา ดังนั้น เมื่อชนต่างชาติ ต่างภาษาคิดต่อสื่อสารกันโดยผ่านภาษากลาง สิ่งที่เขาสื่อสารออกไปก็มีใช่เพียงเนื้อความเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความคิด ความอ่าน การประเพณีปฏิบัติตนในแวดวงของวัฒนธรรม และสังคมที่ตนเติบโตมา บ่อยครั้งที่ความแตกต่างทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้ง หรือความเข้าใจผิดระหว่างผู้พูด และผู้ฟัง ถึงแม้ว่า แต่ละฝ่ายจะสามารถใช้ภาษากลางได้อย่างคล่องแคล่วแม่นยำในภาคแรกของบทสนทนา เราจะได้พิจารณาถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมทางภาษา อันนำมาซึ่งความเข้าใจผิดระหว่างชนต่างขนบธรรมเนียมประเพณี ดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างในการใช้ conversational routines
2. ความแตกต่างในการแสดง non-verbal behavior
3. ความแตกต่างทางทัศนคติ ความเชื่อ และการดำเนินชีวิต

1. ความแตกต่างในการใช้ conversational routines

Coulmas (1981) ได้อธิบาย conversational routines ว่าเป็นวาทะ (utterance) ที่ใช้ในการสนทนาโต้ตอบในโอกาสต่างๆ เช่น ในภาษาอังกฤษเราใช้ thank you เพื่อแสดงความขอบคุณ I'm sorry เพื่อแสดงความเสียใจหรือขอโทษ conversational routines นี้ ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมทางภาษา กล่าวคือ การจะเลือกใช้ routines ใด นอกจากจะขึ้นอยู่กับโอกาสแล้วยังขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่คู่สนทนาเติบโตมา routine หนึ่ง อาจเหมาะสมกับวัฒนธรรมหนึ่ง แต่กลับไม่เหมาะสมกับอีกวัฒนธรรม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ routine ที่ใช้เป็นคำชม (compliment) คนชาติอื่นที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมทางภาษาของคนอเมริกัน จะรู้สึกว่าคุณอเมริกัน ฟุ่มเฟือย คำชมจนดูเหมือนไม่จริงใจ แต่แท้ที่จริงแล้ว คำชมมีหน้าที่ทางภาษาหลายๆ อย่างในวัฒนธรรมอเมริกัน เช่น ใช้ในการทักทาย (You look great today) การขอบคุณ (You're such an angel) การเปิดการสนทนา (That's a beautiful ring you have on) การปิดการสนทนา (It's nice talking to you) การกล่าวคำอำลา (Thank you for inviting us over. We really have a good time)

นอกจากนั้น จำนวนคำชมและน้ำเสียงที่แสดงความตื่นเต้นประทับใจของผู้พูดก็อาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่างๆ ในตัวผู้ฟังที่ไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมทางภาษาในลักษณะนี้ ตัวอย่างเช่น Oh! I really like your dress. Where did you get it? It's beautiful ผู้ฟังอาจเข้าใจว่า ผู้ชมๆ มากเกินไปเหมือนไม่จริงใจ

แม้แต่ routines ที่ใช้ตอบรับคำชมก็ยังแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม คนไทยเมื่อตอบรับคำชมจะพูดไปในการทำนองถ่อมตนในขณะที่คนตะวันตกจะตอบรับด้วยการขอบคุณ

- A : I like your ear-rings. They're pretty.
- B — { : Oh really? Actually they're very cheap. I got them on sale.
 B : (แบบไทย)
 : Thank you. I'm glad you like them.
 (แบบตะวันตก)

เมื่อพูดถึง conversational routines ประเภทหนึ่งแล้ว ก็ควรจะได้พูดถึง conversational routines อีกประเภทหนึ่ง นั่นคือ routines ที่ถือว่าเป็นคำสับประมาททุกวัฒนธรรมมีคำสับประ-

มาด้วยกันทั้งนั้น เช่น อาจจะสบประมาท ด้วยการเปรียบเปรยกับสัตว์ ในภาษาอังกฤษ You're a chicken คือ การสบประมาทว่าขี้ขลาด แต่ในภาษาไทยอาจจะฟังแล้วขบขันหลาย ๆ ภาษาเปรียบคนโง่ว่าเป็นลา ซึ่งในภาษาไทยเราก็อัพคเช่นกัน แต่นำหนักของความหมายไม่รุนแรงเท่าโง่เหมือนควาย

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีคำสบประมาทอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็น routines ธรรมดา ๆ ซึ่งผู้พูดหมายจะใช้เป็นหัวข้อสนทนา แต่ผู้ฟังกลับเข้าใจผิดว่า ผู้พูดตั้งใจจะสบประมาทตน เช่น เสือตัวนี้สวยดี รู้สึกว่าเคยเห็นแถวบางลำภู ผู้ฟังซึ่งเคยซื้อเตลีนคำราคาแพงในถิ่นทรูทรา อาจจะรู้สึกถูกสบประมาทอย่างแรง ในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม สิ่งที่มีมักจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดคือ ความไม่รู้ว่า routines ใด เป็นคำประมาทในวัฒนธรรมนั้น คนอเมริกันให้ความสำคัญแก่เรื่องส่วนตัวมาก แต่คนไทยไม่ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ ดังนั้น เมื่อคนไทยถามคนอเมริกันซึ่งเพิ่งรู้จักกันว่า How old are you? Are you married? Why don't you have any children? คนอเมริกันจะรู้สึกว่กำลังถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และอาจจะไม่พอใจ ทั่ว ๆ ที่ผู้ถาม ๆ เพื่อต้องการมีหัวข้อสนทนากันเท่านั้น

ในทางตรงกันข้าม conversational routines ซึ่งคนอเมริกันถือว่าเป็น "ice breaker"¹ ในการเปิดการสนทนา เช่น What do you do here? What do you function here? I didn't know you went to this university. คนไทยถือว่าเป็นการดูถูก เป็นการสบประมาทอย่างแรง

นอกจาก conversational routines 2 ประเภทที่กล่าวมาแล้ว ยังมี routines อีกประเภทหนึ่งซึ่งปรากฏในภาษาหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏในอีกภาษา เช่น คนอังกฤษมักจะทักทายกันด้วยเรื่องดินฟ้าอากาศ Isn't it a nice day? แต่คนไทยเราจะไม่ค่อยทักว่า วันนี้อากาศดีจริง แต่มักจะพูดว่า ไปไหนมา หรือ ถ้าใกล้เวลารับประทานอาหารก็จะถามว่า ทานข้าวหรือยัง ทั้ง "ไปไหนมา" และ "ทานข้าวหรือยัง" จะไม่ใช่เป็นคำทักทายในภาษาอังกฤษ

2. ความแตกต่างในการแสดง non-verbal behavior ขณะสื่อความหมาย

นอกจากปัจจัยทางภาษาจะเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างชนต่างวัฒนธรรมได้แล้ว การแสดงออกทางอภริยา (non-verbal) ก็มีส่วนก่อให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นกัน เป็นต้นว่า การแสดงออกทางสีหน้า (facial expression) ระยะห่างระหว่างบุคคล (personal

¹ ice breaker คือ คำพูดที่ใช้เปิดการสนทนาระหว่างคู่สนทนาที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะลดความรู้สึกแปลกหน้าซึ่งกันและกัน และนำทางไปสู่หัวข้อสนทนาอื่น ๆ เช่น อากาศอบอุ่นนะควีน

distance) การเคลื่อนไหวของร่างกาย (body movement) และการประสานตา (eye contact) สิ่งเหล่านี้วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดทั้งสิ้น วัฒนธรรมเป็นตัวตัดสินว่า เมื่อใดควรจะแสดงอารมณ์ เมื่อใดควรจะเก็บความรู้สึก ในอเมริกาใต้ คู่สนทนาจะยืนชิดกันเพื่อแสดงความสนิทสนม แต่ในอเมริกาเหนือ การประชิดติดตัวกลับถือว่าเป็นการบุกรุกอาณาบริเวณของอีกฝ่ายหนึ่ง วัฒนธรรมตะวันออกถือว่า การจ้องหน้าคู่สนทนาเป็นการไม่สุภาพ ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกกลับมองว่า การไม่สู้หน้าเป็นการไม่ให้ความสนใจ หรือแสดงความมีเล่ห์เหลี่ยม

3. ความแตกต่างทางทัศนคติ ความเชื่อและการดำเนินชีวิต

เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางทัศนคติ และการดำเนินชีวิต ซึ่งสะท้อนออกมาทางภาษา จะขอยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมากล่าว ถ้อยคำในบทสนทนาเป็นภาษาอังกฤษง่าย ๆ แต่ความคิด ความอ่าน หรือวิธีการประพฤติกฎปฏิบัติที่ถุกสื่อออกมาทางอ้อม อาจก่อให้เกิดความประหลาดใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งไม่เข้าใจวัฒนธรรมนั้น

1. - สถานที่ : - เคาน์เตอร์ชำระเงินในห้างสรรพสินค้าในอเมริกา
 - คู่สนทนา : - พนักงานขายชาวอเมริกัน และคนไทยซึ่งเพิ่งไปถึงอเมริกาเป็นวันแรก
 - บทสนทนา : - พนักงานขาย : Two dollars. Cash or check, please ?
 - คนไทย :
 - พนักงานขาย : Cash or check ?
 - คนไทย : Cash please.

จะเห็นได้ว่า คำถามของพนักงานขายเป็นคำถามที่ประกอบด้วยศัพท์ง่าย ๆ แต่สาเหตุที่ก่อให้เกิดความไม่แน่ใจในตัวผู้ฟังซึ่งเป็นคนไทย คือ ในสังคมไทยเมื่อจะจับจ่ายใช้สอยสิ่งใดเรามักจะใช้เงินสด เราอาจจะใช้เช็คบ้างเมื่อซื้อสินค้าราคาแพง ๆ ในร้านที่รู้จักชื่อใจกันดี แต่ถึงกระนั้น บางร้านยังติดป้าย “งดเช็คส่วนตัว” ไว้บริเวณที่จ่ายเงิน

2. - เหตุการณ์ : - การสนทนาทางโทรศัพท์ระหว่างแม่และลูก
 - บทสนทนา : - แม่ : Would you buy me some pizza ?
 - I'll pay you back when I get home.
 - ลูก :

คนตะวันออกซึ่งบังเอิญได้ยินข้อความที่ผู้จัดการพูดกับลูก รู้สึกแปลกใจ เพราะในวัฒนธรรมตะวันออก เราถือว่าเมื่อพ่อแม่ให้वानให้ซื้ออะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ เงินที่จ่ายไปก็ไม่ถือว่าต้องใช้คืน

3. – สถานที่ :– งานเลี้ยงอาหารค่ำ
 – คู่สนทนา :– คนอเมริกันและคนไทย
 – บทสนทนา :– คนอเมริกัน : My wife, she's wonderful, a very good cook.

Have you met her ?

Honey, sweetheart... come over here.

คนไทย :

ในกรณีนี้จะเห็นถึงข้อแตกต่างของวัฒนธรรมตะวันตก และวัฒนธรรมตะวันออกอย่างชัดเจน วัฒนธรรมตะวันตกจะอนุญาตให้คนชมเชยบุคคลในครอบครัวต่อหน้าผู้อื่นได้โดยไม่ถือว่าเป็นการยกยอกันเอง แม้แต่คำเรียกที่แสดงความรัก ความเอ็นดู ในภาษาอังกฤษ เช่น honey, sweetheart, love, darling เราก็ไม่มีใช้กันในภาษาไทย

4. ตัวอย่างที่ 4 ไม่ใช่บทสนทนา แต่เป็นข้อสังเกตที่รวบรวมมาจากความเห็นของคนเอเชียหลาย ๆ คน นั่นคือ บทบาทของสัตว์เลี้ยงในสังคมอเมริกัน สังคมอเมริกันให้ความสำคัญแก่สัตว์เลี้ยงประเภท สุนัข และแมว เป็นอย่างมาก สัตว์เหล่านี้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเยี่ยม มีอาหารกินสารพัด ตั้งแต่กระดูกปลาสดกบิหารพัด ไปจนถึง อาหารแคลอรีต่ำ แม้แต่สรรพนามบุรุษที่ 3 ก็มักจะใช้ he หรือ she แทน it

สรุป : เราจะสอดแทรกวัฒนธรรมในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศอย่างไร

ก่อนอื่นผู้สอนจะต้องพิจารณาจุดประสงค์ (objective) ของวิชาว่าคืออะไร ความสามารถทางหลักภาษา (linguistic competence) หรือความสามารถในการสื่อความหมาย (communicative competence) ถ้าเป็นจุดประสงค์แรกเมื่อจบหลักสูตรแล้ว ผู้เรียนควรใช้ภาษาต่างประเทศที่มีความถูกต้องทางไวยากรณ์ แต่ถ้าเป็นจุดประสงค์หลัง ผู้เรียนก็ควรใช้ภาษาต่างประเทศอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ และจากข้อเขียนข้างต้นจะเห็นว่า ความแม่นยำทางไวยากรณ์อย่างเดียวไม่เพียงพอในการเรียนภาษาต่างประเทศ ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ครูผู้สอนจะทำ

อย่างไรในการพัฒนาความรู้ และความสามารถทาง sociolinguistic ของผู้เรียน Sukwiat (1981) กล่าวว่า ในการเรียนคำใหม่ หรือประโยคใหม่ในภาษาต่างประเทศ เราไม่ควรจะยึดถือคำแปลตรงตัวแต่อย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงเนื้อหา (context) ที่มาประกอบด้วย ทั้งนี้เนื่องจากคำ ๆ หนึ่งมีที่ใช้ได้แตกต่างกัน และให้ความหมายไม่เหมือนกันในสภาพการณ์ต่าง ๆ Anthony (1975) ให้ความเห็นใกล้เคียงกัน โดยเสนอว่า ในการสอนคำใหม่ ๆ ในภาษาต่างประเทศ ผู้สอนควรจะสอนคำเหล่านั้นในเนื้อหาต่าง ๆ ที่พาดพิงไปสู่การดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมของชนชาตินั้น

นอกจากนี้แล้ว ผู้สอนควรจะได้พูดถึงพฤติกรรมทาง non-verbal communication กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีของเจ้าของภาษา ซึ่งผลพลอยได้ก็คือทัศนคติใหม่ในตัวผู้เรียน ๆ จะมีการมองโลกในแง่ดี (optimism) ความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะเปลี่ยน (flexibility) มีความใจกว้าง ยอมรับสิ่งที่แปลกไปจากตน (tolerance) และท้ายที่สุดก็จะมีการร่วมมือกับผู้อื่น (cooperativeness)

หนังสืออ้างอิง

- Anthony, E.M. (1975) "Lexicon and Vocabulary". *RELC Journal* 6, (1).
- Coulmas, Florian. (1981) *Conversational Routine*. The Hague: Mouton.
- Sukwiwat, Mayuri. (1981) "Crossing the cultural threshold: A Challenge to users of EIL". in Smith, Larry E. *English for Cross-Cultural Communication*. The Macmillan Press Ltd., Hong Kong.

หนังสืออ่านประกอบ

- Brikly, Vernon. (1981) "The international uses of English: Reseach in progress." in Brumfit, Larry E. *English for International Communication* Pergamon, U.K.
- Fraser, Bruce. (1981) "Insulting Problems in a Second Language." *TESOL Quarterly* 15, p. 435-441.
- Grimshaw, Allen D. (1973) "Rule, Social Interaction and Language Behavior." *TESOL Quarterly* 7, Nov.
- Holmes, J. and Brown, Dorothy F. (1976) "Developing Sociolinguistic Competence in a Second Language" *TESOL Quarterly* 10, p. 423-430.
- Jonz, Jon. (1976) "Measuring Values in Multilingual Setting." *TESOL Quarterly* 10, p. 203-209.
- Wolfson, Nessa. (1981) "Complimenting in Cross-cultural Perspective". *TESOL Quarterly* 15, p. 117-124.